

ABSTRACT/INTRODUCTION

מדוע וכיצד ללמד משפט השוואתי בישראל?

מאת

רון חריס¹

א. משבר המשפט ההשוואתי האורתודוקסי

ב. המהלך ההיסטורי שהוביל את המשפט ההשוואתי למשבר

ג. מה מציעה ההיסטוריה המשפטית שהמשפט ההשוואתי אינו מציע?

ד. התחלות חדשות וכיוונים חדשים

ה. מדוע עיסוק השוואתי חיוני בישראל דווקא?

ו. מודלים להוראת משפט השוואתי

ז. ביקורת על המודלים להוראת המשפט ההשוואתי

סיכום

מדוע יש ללמד תלמידי משפטים משפט השוואתי? תשובות סטנדרטיות אחדות מוצעות באופן מסורתי לשאלה זו, ואציג שלוש מהן.

ראשית, ההשוואה מרתיבה אופקים, במובן זה שהיא מציעה לבעיה משפטית נתונה פתרונות נוספים שלא היינו מודעים להם כל עוד הוגבלו אופקינו לשיטתנו. במסע השוואתי ניתקל בפתרונות נוספים לבעיה נתונה לזה שבשיטתנו, נוכל להעמיד פתרונות אלה לצד הפתרון הנוהג בשיטתנו, ולבחון את היתרונות וההסרונות היחסיים של כל פתרון לשם שיפור הדין שלנו. גם אם תלמידת המשפטים אינה יכולה לשפר את הפסיקה בפועל, שכן אינה שופטת או מחוקקת, היא תלמד לחשוב לא רק על הדין המצוי, אלא גם על זה הרצוי, ותוכל ליישם צורת חשיבה זו בבוא היום, כאשר תהיה מתמחה, עורכת-דין או שופטת.

שנית, ההשוואה מאפשרת לנו להתבונן בשיטתנו אנו בצורה טהורה ואנליטית יותר. כאשר תלמידינו צוללים בים הכללים וההסדרים של שיטתנו, בפסקי-הדין ובסעיפי החוק, במונחים ובמיונים, בסתירות ובעמעומים, הם מאבדים את היכולת לזהות את הלבנים הבסיסיות של המשפט. מסע בין

¹ מרצה בכיר, הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת תל-אביב. ברצוני להודות לגל וינגולד על העזרה במחקר והקריאה הביקורתית, לאריה אדרעי ותנוך דגן על השיחות וההצעות המועילות, ולחברי מערכת עיוני משפט, עומר בקרמן, נועה צרור, דני שרוט ואופיר נוה, על הערותיהם המפורטות, שתרמו באופן משמעותי להבהרת טיעוני.

שיטות אחרות יאפשר להם לזהות אותן לבנים בסיסיות אוניורסליות שכל שיטה משפטית בנויה מהן. ההיכרות עם שיטות משפט אחדות תאפשר לנו לזהות אותם מרכיבים חוזרים, אותו שלד אחיד, המשותפים לכל שיטה משפטית באשר היא. זיהוי זה, באמצעות ההשוואה, יסייע להם לחזור לשיטתנו ולזהות אותן לבנים בסיסיות גם בה. עתה תיפרש לפנייהם שיטתנו בצורה טהורה הרבה יותר. הם יוכלו ללמוד ולנתח טוב יותר את ההסדר הקיים בכל לבנה ואת קשרי-הגומלין שבין הלבנים השונות בשיטתנו.

שלישית, המשפט ההשוואתי יאפשר לתלמיד להכיר שיטות זרות כדי שיוכל לתפקד באינטראקציות משפטיות בינמדיניות ובינלאומיות. לאינטראקציה זו יש פן מעשי. התלמיד יידרש, כעורך-דין בעידן הגלובלי, לייצג לקוחות זרים במדינתו ולייצג לקוחות מקומיים בפעולתם במדינות אחרות. המשפט ההשוואתי הוא הכלי המאפשר לתלמיד המצוי בשיטה משפטית אחת להכיר שיטות נוספות. לאינטראקציה זו יש גם פן ערכי. המשפט ההשוואתי יפתח אצל התלמיד תפיסה של הרמוניה ואחוות עמים. היכרות עם שיטות משפט אחרות תשפר את השיח בין משפטנים ממדינות שונות ותקדם שלום ואחוה. היא גם תאפשר למשפטנים משיטות שונות לשתף-פעולה בפרויקט הגדול של ההרמוניזציה של המשפט. פרויקט זה יוביל להתקרבות בין השיטות השונות בדרך של הסכמה, ואולי, בסופו של דבר, ליצירת משפט גלובלי אחיד.

ההצהרות הבוטחות בדבר מרכזיותו וחיוניותו של המשפט ההשוואתי כתחום מחקרי, פרקטי והוראתי, שמחזרתי לעיל, מופיעות במבואות לספרי-היסוד בתחום, ספריהם של Zweigert & kotz, David & Brierley, Schlesinger, Von Mehren & Gordley ואחרים.

המסקנה עד כה ברורה: על לימודי המשפט ההשוואתי להיות חלק מרכזי של תוכנית הלימודים במשפטים בכל שיטה משפטית, ובוודאי גם בישראל. האם ניתן לחתום את המאמר בשלב זה? לא, ולא רק משום שהוא קצר מדי. כפי שאטען בהמשך, תשובות אלה אינן מספקות, ואולי אף מופרכות. הצגתן בשלב זה נעשתה בסגנון ציני ופשטני משהו, כיאה למטרות שאבקש לבקר בהמשך.